

EXODUS 20, 1-17 en JOHANNES 2, 13-22
29 maart 2000 Grote of St. Vituskerk Stiens

Gemeente van Jezus onze Heer,

Vandaag is de eerste keer in mijn leven dat ik preek over de tien geboden. En dat terwijl ik deze tien leefregels al zo vaak heb gehoord en gelezen en bestudeerd. Het leesrooster reikt ons deze woorden vandaag aan en we zullen ze bestuderen onder de regenboog, teken van Gods verbond.

Want het gaat in de tien geboden om verbondswwoorden. Het verbond is niet leeg, niet zonder inhoud, maar het verbond is gevuld met woorden ten leven.

Maar dan maak ik eerst een voorbehoud bij de tien geboden. Als we zeggen: Het zijn woorden ten leven, dan is mijn eerste kritische voorbehoud, dat door de eeuwen heen vele gelovige mensen aanstoot hebben genomen aan deze tien woorden. Vrouwen bijvoorbeeld nemen regelmatig aanstoot aan de tien geboden, omdat deze verbondswwoorden alleen maar bedoeld zijn voor mannen. Maar ook mensen die moeite hebben met hun huwelijk, hebben aanstoot genomen aan het bevel: Gij zult niet echtbreken.

Dat is de beperking van de tien geboden, en dat moet je er altijd bij in gedachten houden, het adres van de tien geboden is de gelovige volwassen man. Voor hen zijn deze woorden bedoeld. Niet voor vrouwen, niet voor kinderen en niet voor onvolwassenen.

Gedurende de eerste 20 jaar van mijn leven wist ik dit niet. terwijl ik in die jaren zondag in zondag uit de tien geboden over me heen kreeg in de kerk. Toen ik later predikant werd moest ik geregeld in kerkdiensten zelf de tien geboden voorlezen, maar gaandeweg begon mij dat tegen te staan. De woorden klonken toen in mijn oren drammerig en eenzijdig.

Waarom staat er bijvoorbeeld wel in dat je je vader en moeder moet eren, maar waarom staat er niet in dat ouders ook hun kinderen moeten eerbiedigen? Waarom staat er met zoveel woorden dat je niet mag lonken naar de vrouw van een ander en waarom staat er niet in dat je ook niet mag lonken naar de man van de ander?

En wat moeten we met de uitspraak dat God de ongerechtigheid van de vaderen ook de kinderen en de kindskinderen kwalijk blijft nemen? En hoe interpreteren we de opdracht: Gij zult niet echtbreken? Is dat in alle omstandigheden een woord ten leven. als je daaraan voldoet? Moeten huwelijkspartners die elkaar het licht inde ogen niet gunnen dan tot de dood onder een dak blijven wonen? Is dat wat God wil?

Ik begrijp dat allemaal niet.

Natuurlijk ben ik mij er de afgelopen jaren in gaan verdiepen. En ik heb ontdekt dat de tien geboden uitleg nodig hebben. Ik heb ontdekt dat de tien geboden net als de hele tora graag de dingen zwart-wit schildert, en dat je daar doorheen moet kijken. Maar net als voor de hele bijbel geldt hier: De bijbel is geen receptenboek, geen hapklare brokken. We hebben hier mte maken met leefregels, de Schrift wijst de weg.

In ieder geval moeten we beseffen, dat God deze woorden aan de mens gegeven heeft uit liefde. Zoals God de hele tora uit liefde heeft gegeven, en zoals God uit liefde zijn Zoon en zijn Geest geeft aan de mensheid en aan de schepping. De tien geboden komen uit een bron van liefde.

En samen willen we vanmorgen ontdekken dat de tien geboden niet alleen veeleisend zijn, maar vooral ook veelbelovend.

De tien geboden vormen de opmaat voor een hele reeks goddelijke aanwijzingen en leefregels. Ze vatten de hele tora samen in tien woorden. Ze vormen een soort vuistregel, om aan te geven wat de kern van de zaak is.

En deze tien regels kun je letterlijk op je vingers natellen.

Ook al ben je de weg helemaal kwijt in het leven, ben je in een woestijnsituatie, je kunt op je vingers natellen, wat God van je wil.

De inzet van de tien geboden is, dat wij in ons geloof niet vreemd-gaan.

'Geen andere goden voor mijn aangezicht.'

Wie God kent hoeft niet langer zijn toevlucht te nemen tot een vreemde god.

Dit is een rode draad in de tora: Israel zal niet vreemd-gaan in geloof.

Die ene God die hen bevrijdde en beschermde, die ene God mogen ze volgen.

En als Israel de spelregels van die God aanhoudt, dan zit ze op de goede weg.

De tora is niet bedoeld als verzoeking, maar wil ons helpen de goede weg niet kwijt te raken.

De tora wil de gelovige beschermen.

Want de tora is gegeven uit liefde voor de mensen.

De tora is in principe niet bedoeld om mensen te knellen of te benauwen, maar om ons te bevrijden. Tora is veelbelovend. Alzo lief heeft God de wereld.....

Ga niet vreemd, zegt God, maar vertrouw op Mij. Dat is de inzet.

En dan kom ik op het tweede aspect van de bedoeling van de tien geboden.

Het eerst aspect was het adres van de tien geboden, nl. dat ze gericht zijn aan volwassen gelovige mannen.

Maar het tweede aspect is, dat deze tien regels vooral bedoeld zijn, dat wij God niet kwijt raken.

We vinden in de tien geboden geen kant en klare ethiek voor het dagelijkse leven, maar wel horen we hier de hoofdregels, die ons bij God houden. En het gevolg daarvan mag zijn, dat wij ook met elkaar een koninklijke weg vinden.

Het gaat in de eerste plaats om trouw aan God, bij de tien geboden.

Ik moet dan ook heftig protesteren bij de vertaling van het 6e gebod.

'Gij zult niet echtbreken'. Dat staat er namelijk niet!

De friese vertaling is wel juist: Do silst gjin trou ferbrekke.

Het gaat hier niet in de eerste plaats om het huwelijk, maar om de relatie met God. Die trouw mag je nooit verbreken. Je mag als het even kan nooit je vertrouwen in God opzeggen.

En als je dat weet, dan krijgt dat 6e gebod al een hele andere reikwijdte. God trouw proberen te blijven, dat is de inzet. En dat mag je zo mogelijk vertalen naar alle andere vormen van trouw, die er in het leven zijn. Trouw aan je huwelijkspartner, maar ook trouw aan jezelf, en je bestemming, maar ook trouw aan je kinderen, en aan je vrienden, en trouw aan de gemeente.

En dat alles probeer je voorzover dat in je vermogen ligt. Ik vind dat je dat er altijd bij mag zeggen. Wij hebben er niets aan, als we elkaar in het volgen van de tien geboden overvragen. De kerk heeft daar een handje van, mensen overvragen. Slechte huwelijken maar in stand willen houden. Mensen verbieden om te hertrouwen. De kerk maakt in veel gevallen van de tora een wet van Meden en perzen.

Maar laten we onthouden: Deze woorden zijn uit liefde gegeven om zoekende mensen een begaanbare weg te wijzen.

En met dat in je achterhoofd luister je ook anders naar die woorden, dat God de ongerechtigheid van de vaders bezoekt aan de kinderen, aan het derde en aan het vierde geslacht van wie Hem haten.

Als je dat dan van de preekstoel hoorde dan had je de behoefte om in elkaar te kruipen, dan voelde je je nietig, want dan leek het alsof God een tiran was, die zelfs de kinderen en de kleinkinderen kwalijk neemt wat de vader fout deed.

Er is een begaanbare weg mogelijk ook met dit gebod. Wij horen hier eenvoudig zeggen: Kijk uit, besef wat de kracht van de haat is, kijk uit, ongerechtigheid zal nog generaties lang doorwerken. En dan hoef je maar naar de Balkan en naar Ierland bijvoorbeeld te kijken en dan snap je wat hier bedoeld wordt.

Het is een waarschuwing, dat het schenden van mensenrechten generaties lang doorwerkt, en dat het beledigen van God generaties lang doorwerkt.

En laten we nooit vergeten dat dit gebod afsluit met de prachtige woorden: en die barmhartigheid doe aan duizenden van hen die mij liefhebben.

En als we dan zo dieper doordenken op deze verbondswaarden, dan kom je tot het besef: Het gaat niet om de bedenkingen die ik bij deze tien woorden heb, maar het gaat om de koninklijke weg die uit deze tien woorden voortvloeit.

Deze tien woorden zijn de deur naar wegen van recht, vrede en barmhartigheid.

Neem bijvoorbeeld die regel: Eer uw vader en uw moeder.

Mijn leven lang heb ik daar de bedenking bij, dat dit maar de halve waarheid is. Want je moet dan misschien wel je ouders eren, maar ouders moeten ook hun kinderen eerbiedigen.

Maar het leidt tot niets om stil te blijven staan bij de bedenkingen bij een bijbeltekst. Een bijbeltekst mag je helpen om toegang te krijgen tot een leven zoals God dat heeft bedoeld. Anders gezegd: Heilige tekst mag nooit doel in zichzelf worden, maar is slechts een middel, een heilig middel in dit geval, een middel om de weg van het grote gebod te gaan: God liefhebben en de naaste als jezelf. En alle wegen gaan die vandaar uit mogelijk zijn.

De tien woorden, ja de hele tora: Het is geen wet, het is een weg om te gaan!

De inzet van die weg is: Ik ben jouw God.

En de tien woorden worden mild, als je weet dat die God uit is op de bevrijding van mensen uit alles wat hen beknelt en benauwt.

Je mag niet doden. Ja daar moeten we ons aan houden, maar er zijn omstandigheden denkbaar waarin met wel moet doden.

Je mag geen trouw verbreken, ja, prima, maar er zijn omstandigheden denkbaar waarin trouw verbroken moet worden om het leven te genezen.

Je moet eigenlijk niet stelen, maar er zijn omstandigheden denkbaar, waarin een kind een appel steelt om in leven te blijven.

De tien woorden zijn in diepste zin de intuïtie van de tora, de intuïtie van ons samenleven.

Zoals ze hier geschreven staan zijn ze alleen maar kort door de bocht en onpraktisch, maar ze vormen het geweten van een mensheid die met God wil wandelen.

Ons samenleven is ermee gediend dat we een goede relatie hebben met God.. En de wet wil een weg zijn om in die relatie te leven.

En als je dan het 2e testament openslaat en Paulus hoort zeggen, dat de hoogste wet de wet van de vrijheid is, dan krijg je ook een dieper inzicht in de tien woorden. Want de tien woorden zijn uit liefde gegeven aan een volk dat door God bevrijd werd uit wat hen gevangen hield.

Als ik vroeger de tien geboden horde voorlezen kreeg ik meestal het gevoel, dat ik de moed maar op moest geven. Hier kan ik nooit aan voldoen, en dan slaat de onzekerheid toe.

Deze tien woorden, het geweten van de tora, deze tien woorden zijn de goddelijke tegenhangers van de tien plagen waarmee God de macht van de farao brak.

Deze tien woorden herinneren aan het scheppingsverhaal, waar tien keer staat: En God zei.

De tien woorden willen ons herscheppen, vernieuwen.

In Romeinen 8 noemt Paulus tien machten die de relatie met God kunnen bedreigen, maar die ons nooit kunnen scheiden van de liefde Gods in Jezus Christus.

Want vanuit die liefde Gods zijn deze tien woorden gegeven als baken in de woestijn.

En Gods liefde is, net als menselijke liefde gebaat bij spelregels. Om te voorkomen dat die liefde verstikkend wordt.

Ik weet niet of iemand mij ooit zover zal krijgen om de tien geboden aan de gemeente voor te houden, en zeker niet iedere zondagmorgen. Ik zal ze nog wel eens voorlezen, maar nooit zonder uitleg, wat mij betreft.

Maar het kan ook anders.

In ons nieuwe Dienstboek vinden we een parafraze op de tien woorden. Nico Vlaming maakte van de tien geboden een opdracht, om mee te geven aan het einde van de kerkdienst.

En dan hoor je hoe de tien woorden een weg willen zijn:

Het gaat zo:

Met uw woord in ons hart
en onze handen vaardig tot uw werk
spreken wij uit, o Heer,
jegens U en onze naaste:

dat wij U zullen dienen en niemand anders -
dat wij Uw beeld en gelijkenis herkennen zullen
in de gestalte van Jezus Christus
, dienstknecht van de minste der mensen -
dat wij uw Naam zullen heiligen -
dat wij uw toekomstige dag zullen vieren -
dat wij onze ouders en onze kinderen zullen eerbiedigen -
dat wij het leven hoog houden -
dat wij elkaar trouw zullen zijn -
dat wij ons niets van elkaar zullen toe-eigenen -
dat wij elkaar met waarheid zullen ontmoeten -
dat wij elkaar het goede in het leven gunnen -

Zo hebben wij gehoord
zo zullen wij doen
Heer, onze God
gezegend zijt Gij,

AMEN